

ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ

ВЕСТНИК НУУЗ

АСТА NUUZ

МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИНИНГ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ

**ЖУРНАЛ
1997
ЙИЛДАН
ЧИҚА
БОШЛАГАН**

**2014
1/1**

**Ижтимоий-
гуманитар
фанлар
туркуми**

Бош муҳаррир: **Ғ.И. МУҲАМЕДОВ**

Бош муҳаррир ўринбосарлари:

Б.Э.ҲУСАНОВ

Таҳрир хайъати:

Муртазаева Р.Ҳ. – т.ф.д., проф.

Эшов Б.Ж. – т.ф.д., проф.

Юнусова Х.Э. – т.ф.д.

Кобзева О.П. – т.ф.д.

Тўйчиев Б.Т. – ф.ф.д., проф.

Нурматова М.А. – ф.ф.д.

Абдусамедов А.Э. – ф.ф.д., проф.

Қурбонов М. – п.ф.д., проф.

Ғозиев Э.Ғ. – псих.ф.д., проф.

Қодиров Б.Р. – псих.ф.д., проф.

Мўминов А.Ғ. – с.ф.д.

Ганиева М.Х. – соц.ф.д., проф.

Холманова З.Т. – фил.ф.д., проф.

Болтабоев Ҳ.А. – фил.ф.д., проф.

Дадабоев Х.У. – фил.ф.д., проф.

Раҳмонов Н. – фил.ф.д., проф.

Ирназаров Қ.Т. – т.ф.д., проф.

Маматова Ё.М. – фил.ф.д., проф.

Абдуазизов А.А. – фил.ф.д., проф.

Шереметьева А.Г. – фил.ф.д., проф.

Давшан А.Н. – фил.ф.д., проф.

Маъсул котиб: **К. РИХСИЕВ**

ТОШКЕНТ – 2014

МУНДАРИЖА

Филология фанлари

Жумаева Д. “Юсуф ва Зулайхо” дostonларида аёл руҳиятининг тасвири	262
Эшмуродова Д. Ўзбек тилшунослигида олмошлар тадқиқи доир.	266
Мўминова. А. Лингвокультурология – етакчи лисоний тадқиқотлардан бири сифатида.	269
Пардаев Қ. Муқимий шеърларида таҳрир масаласи.	271
Шарипова А.А. Синонимларнинг стилистик жиҳатдан турлари ва уларнинг таржима ҳодисаси сифатида ўрганилишига доир.	274
Сайитқулов И. Тарихий насрда характер талқини.	277
Ғаниева Ш. Фразеологизмларнинг синтагматик муносабати.	280
Ахмедов О.С. Солиқ ва божхона терминларининг таржимасига илмий-назарий ёндашув.	284
Валиев Т. Автоўлсозлик терминларининг мавзувий гуруҳлари.	288
Тошева Д. “От” компонентли мақолларнинг лингвокультурологик хусусиятлари.	292
Нарходжаева Х.Ш. Жараён англатувчи терминларнинг лексик қатламлари.	295
Расулова С. Тохир Маликнинг “Мурдалар гапирмайдилар” кассасининг тил хусусиятлари.	298
Ахмедов С. Тилшуносликда топонимларнинг ўрни.	302
Имомназарова Ш. Ўлан жанри ва унинг замонавий фольклор санъатидаги талқини.	305
Абдуллаева О. Тилга прагматик ёндашувнинг шаклланиши ва тараққиётига доир.	309
Асанов Э.Э. Ўрта Осиё туркий битикларида феъл майл ва замон шакллариининг қўлланиши	312
Рўзиева Н. Сўзнинг маъно структураси ва бадий тил.	316
Зоҳидов Р. Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросининг ўрганилиши.	319
Муродова М. Нурота ўзбекларининг никоҳ тўйи билан боғлиқ маросим ва удумлари.	326
Абдувахобова М.А. <i>MAN/UOMO/ЭРКАК</i> ва <i>WOMAN/DONNA/АЁЛ</i> концептосферасининг сўз яшаш хусусиятлари.	331
Сиддикова И.А. Сопоставительный анализ семантической природы синонимии фразеологических единиц английского языка.	335
Джумабаева Ж.Ш. Ўзбек ва инглиз тилларида олмошлар градуонимияси.	340
Каминская Е.М. От «Дмитрия Донского» к «Андрею Рублёву»: к вопросу о формировании художественного замысла романа П. Бородин.	344
Абдурахмонова Ш.Э. Демократик ислохотлар даврида оммавий ахборотвоситаларининг ўрни.	349
Пардаев З.А. Муҳаммад Юсуф ижоди: талқин, таҳлил ва пафос.	353
Орипова Р.А. Биографик талқин асосига доир.	357
Хожиева З.Б. Проблема стилистического приёма как национально – маркированной культурной модели.	361
Пардаев А.Б. «Ўзбек тили ёрдамчи сўз туркумларининг лисоний тизимдаги ўрни ва лингвопрагматик таҳлили» номли монографиясига Тақриз.	364

СЎФИ ОЛЛОЁР ИЛМИЙ-АДАБИЙ МЕРОСИНING ЎРГАНИЛИШИ

Зоҳидов Р. *

РЕЗЮМЕ

Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросининг икки юз йиллик ўрганилиши тарихий хронологик тизимда таҳлил этилган.

Калим сўзлар: мўътабар манба, илми ақоид, иршодул оъизин, матний қиёс.

Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросига кизиқиш XIX аср аввалидан бошланган. Тўғри, XVII аср охири XVIII асрларда ёзилган айрим тарихий асар, тазкираларда Сўфи Оллоёр шахси ва фаолияти ҳақида маълумотлар учрайди. [9.6.8] Лекин олим ва адиб сифатида Сўфи Оллоёр ижодини фундаментал ўрганиш XIX асрдан бошланган.

Ҳижрий 1221/1806 йилда қозонлик олим Тождуддин Ёлчиқул ўғли “Саботул ожизин” асарига “Рисолаи Азиза” номли шарҳ ёзган. [23.6.3] “Рисолаи Азиза” “Саботул ожизин”га ёзилган биринчи шарҳ китоби бўлгани учунми унда ҳам матн тарихи, ҳам матн талқини билан боғлиқ нуқсонлар учрайди. Шарҳ муқаддимасида Сўфи Оллоёрнинг таржимаи ҳоли ҳақида келтирилган маълумотларнинг тарихий асосга эга эмаслигини кўриш мумкин. Шундай тўқима ривоятнома фактлар айрим байтлар шарҳида ҳам кузатилади.

Ҳижрий 1293/1876 йилда “Маслакул муттақин” асари “Ҳидоятул муттақин” (“Тақволи кишиларга йўлланма”) деган ном билан туркий тилга насрий таржима қилинган. Таржимон – Қўзихўжа Ҳафизхўжа ўғли. “Ҳидоятул муттақин”нинг битта нусхаси ЎЗРФА ШИ қўлёзмалар фондида №12180 рақами остида сақланади. Китобнинг ёзилиш сабабини таржимон шундай изоҳлайди: “...форсийдан беҳабар толиблар фақири ҳақир Ҳафизхўжа ўғли Қўзихўжаи бефаросат ва кам каёсат нолойикни бу амри шарифга лойиқ кўруб, илтимос қилдиларким: “Ҳазрати Эшон Сўфининг бу китоби табаррукларидан бизлар беҳабармиз. Керакким, туркий бўлса, бизлар ҳам фаҳм қилиб, баҳра олсак ва ҳол қувватимиз боринча амал қилсак... деб илтижо қилгандин кейин... “Маслакул муттақин”ни туркий қилмаққа шуруъ қилдим”. [7.6.8]

“Ҳидоятул муттақин” асари 2007 йил манбашунос олим Сайфиддин Сайфуллоҳ ва Акрам Дехқонов томонидан кирилл алифбосига ўгирилиб, “Мовароуннаҳр” нашриётида чоп қилинди. Бу нашрнинг эътиборли жиҳати нашрга тайёрловчилар китоб муқаддимасида “Маслакул муттақин” асари ҳақида” ва “Маслакул муттақин” асарининг таржимаси” сарлавҳалари остида тарихий маълумотларга бой, шунингдек, табдил жараёни билан боғлиқ жиҳатлар хусусида жиддий ва салмоқли кириш сўзини тақдим қилишган. Унда айтилишича, мазкур табдил Қўзихўжа Ҳафизхўжа ўғлининг эвараси Акрам Ҳабибуллаевнинг шахсий кутубхонаси-да сақланаётган тўлиқ ва мукаммал нусха асосида амалга оширилган. Тадқиқот охирида табдил жараёнида қўлланган матн билан боғлиқ

илмий қоидалар олти бандда изоҳланган. Китоб иловасида берилган “Маслакул муттақин”да зикр

этилган асар ва шахс номлари” илмий кўрсаткичи ва қўлёзмалардан келтирилган намуналар ҳам мазкур нашрнинг фазилатларидандир.

“Рисолаи Азиза” ёзилганидан сал кам бир аср ўтиб, XX асрнинг бошларида Қозондаги “Матбаъи Каримий” босмахонасида “Саботул ожизин”га ёзилган иккинчи шарҳ китоби “Иршодул оъизин” (“Муҳтожларга кўрсатма”) номи билан нашрдан чиқди. [14.6.220] Шарҳнинг муаллифи – Салоҳиддин ибн Равил Салимий. Умумий матн тўртбурчак рамкага олиниб, шарҳланаётган ҳар байт бир қаторга жойлаштирилган, мисралар ораси гул шаклидаги белги билан ажратилган. Саҳифалар рақамланган бўлишига қарамадан жуфт рақамли саҳифаларга пойгир қўйилган. Баъзи сўз ва тушунчаларнинг матн остида изоҳи берилган. Оят эканига ишора сифатида шарҳ ичида келган Қуръон оятларининг устки қисмига узун чизиқ тортилган. Байтдаги ўқилиши қийин сўзларга қисқа унлини ифодаловчи ҳаракатлар қўйилган. “Рисолаи Азиза”да манзумалар сони 81 та бўлгани ҳолда айрим мавзуси яқин манзумалар қўшиб юборилгани учун “Иршодул оъизин”да улар 68 тага тушган. 223-саҳифада “Саботул ожизин” шарҳи тугаб, китобга Сўфи Оллоёрнинг “Ҳолиқо” деб бошланувчи машҳур муножоти, “Қасидаи дигар” деб номланган 4та қасида илова қилинган. Мундарижадан олдин шорихнинг назмий хотимаси берилган. Одатда шарҳ китобларида ўрганилаётган манба, унинг муаллифи ва шарҳ жараёни ҳақида муқаддима ёзилган. Лекин нимагадир “Иршодул оъизин” китоби тўғридан-тўғри байтларни шарҳлашдан бошланган. Шунинг учун шарҳланаётган матннинг қандай асосда, қайси нусхалардан, қай хусусиятларига кўра танлангани номаълум. Лекин қиёслаш натижасида “Иршодул оъизин”даги байтлар матни “Рисолаи Азиза”даги матндан бирмунча фарқланиши ва нисбатан ишончлироқ экани равшан бўлди. Демак, таҳмин қилиш мумкинки, кейинги шарҳда матншунослик борасида имкон қадар меҳнат қилинган. Салоҳиддин Салимий шарҳининг яна бир фарқли жиҳати – изоҳлар байт мазмуни билан чегараланган. Шунинг учун шарҳ қисқа ва лўнда, лозим ўринда қўшимчалар байт мазмуни доирасида кенгайтирилган. [14.6.202]

Сўфи Оллоёрдан мерос қолган илмий-адабий асарлар ичида ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, мутахассисларни, ҳатто ўқувчиларни ўзига энг кўп жалб этган китоб “Саботул ожизин”дир. Унинг 1967

йил Дамашқдаги “Ат-тараққий” матбаъасида Шайх Муҳаммадсаид Туркистоний таҳқиқи билан чоп

килинган нусхаси бунга мисолдир.

* Зоҳидов Р. – ЎЗМУ Ўзбек филологияси факультети, Ўзбек мумтоз ва миллий уйғониш адабиёти кафедраси доценти.

Арабча *таҳқиқ* сўзининг луғавий маъноси “юзага чиқариш”, “амалга ошириш”, “тадқиқ қилиш”, “ўрганиш” бўлиб, матншунослик истилоҳида бу сўз “қўлёзма манбанинг бир нечта нусхасини ўзаро қиёслаб саралаш ва шу асосда ишончли матнни тиклаш” маъносини англатади. Демак Шайх Муҳаммадсаид Туркистоний бу иши билан “Саботул ожизин”нинг бир нечта қўлёзма нусхасини қиёсий ўрганиб, ўзи ишончли деб топган матнни тақдим қиляпти. Китоб аввалида “Мукаддима” бўлими келтирилиб, унда ушбу китобга асос бўлган нусхалар ҳақида хабар берилган. Шайх Муҳаммадсаид Туркистонийнинг “Саботул ожизин” тадқиқи билан боғлиқ ишончли матнни тиклаш йўлидаги бу ҳаракати илмий савия жиҳатидан талаб даражасида бўлмаса ҳам “оллоёршунослик” тарихида ўз ўрнига эга. [20.6.159] “Саботул ожизин”нинг энг эътиборли шарҳларидан бири хижрий 1388/1968 йил Кобул шаҳрида ёзилган “Ҳидоятут толибин” (*“Илм толибларига йўлланма”*) асаридир. Муаллифи – Саййид Ҳабибуллоҳ ибн Саййид Яҳёхон ал-Фарғоний. Манбада маълумот берилишича, Саййид Ҳабибуллоҳ 7 ёшида мактабга борган, 12 ёшида қори бўлган ва устозлар қўлида таҳсилни давом эттирган. Большевиклар истилосидан сўнг 17 ёшида ўшда бир йил, сўнгра Тожикистонда бир йил, кейин Афғонистонга ўтиб кетган. Деҳқончилик, тижорат билан бирга таҳсилни давом эттирган. [12.6.220]

Шарҳга киришишдан олдин китоб аввалида “Мукаддима”, “Сабаби таълиф”, “Таржимаи ҳоли нозим (Сўфи Оллоёр) раҳимаҳуллоҳ”, “Нозимни шарҳи ҳоллариға баъзи асарлари бирлан истидлол”, “Нозимни шайх ва устозлари”, “Шорих (Тождуддин Ёлчикул)ни таржимаи ҳоли”, “Бу ожиз (Саййид Ҳабибуллоҳ)ни қисқача таржимаи ҳоли”, “Мусо афандининг таъб этган “Саботул ожизин”и ва анга ёзган мукаддимасига бир назар”, “Мухтарам ўқувчилардин ражо” каби сарлавҳалар остида “Саботул ожизин” муаллифи ва унинг мазкур асарига ёзилган шарҳлар, шунингдек, шорихлар хусусида қимматли маълумотлар берилган. [13.6.12]

Шарҳдаги жами манзумалар сони 72та бўлиб, ҳар манзума алоҳида сарлавҳа билан ажратилган, байтлар сони 1663та экани қайд этилган. “Саботул ожизин” матнининг ҳамд ва наът қисми аввал байтма-байт, кейин икки, баъзан уч байт кетма-кетликда, “Сабаби таълиф”дан то охириги бўлимгача эса ҳар манзума алоҳида, баъзан бир бўлим икки ё уч қисмга ажратиб шарҳланган.

2009 йили “Тошкент ислом университети” нашриёт-матбаа бирлашмаси унвони билан “Ҳидоятут толибин”нинг Абдуллоҳ Намангоний ўғли Қори Абдулмалик томонидан Покистоннинг Лоҳур шаҳрида чоп этилган нусхаси эски ўзбек ёзуvidан табдил этилиб, нашрдан чиқди. Китоб аввалида нашрга тайёрловчи томонидан “Ушбу нашр хусусида” номли сўзбоши тақдим қилинган. Матн остида оят, ҳадис ва баъзи арабий

жумлаларнинг таржималари ҳавола этилган. Шунингдек, китоб охирида шарҳ матнига 836 сўздан иборат луғат илова қилинган. [13.6.106]

“Саботул ожизин”нинг Хуросон ўлкаларидаги туркий халқлар орасида оммалашуви давом этди. Хижрий 1408/1988 йил Техрондаги “Ал-мактабатул исломийа”, Гунбади қобус–Ҳожи Тиллоий матбаъасида “Саботул ожизин”нинг бир нечта нусхалари асосида ўзаро муқояса қилинган, турли илмий кўрсаткичлар билан таъминланган матни 3300 нусхада чоп қилинди. [21.6.7]

Китоб аввалида ҳажман салмоқли, ўзига хос тадқиқот шаклидаги “Мукаддима” тақдим қилинган. Бири неча мавзуни қамраб олган бу мукаддимада нашрга тайёрловчи ёки тузувчи ёхуд таҳқиқ қилувчининг номи зикр этилмаган. Фақат бир ўринда “Олиму ориф устод Ҳожи Султон Муҳаммад Охунд”нинг сўзларидан иқтибос келтирилган. Мукаддима фасллари сарлавҳалар билан ажратилмагани учун мавзулар бўйича изоҳлашга ҳаракат қиламиз.

Аввалги фаслда Сўфи Оллоёрнинг таржимаи ҳоли баён этилган. Таржимаи ҳол “Рисолаи Азиза”даги маълумотларга асосланган. Мукаддима муаллифининг билдиришича, бу нашрдан мақсад – матн “хатини айри ёзиб, бикадарил имкон тасҳиҳ адиб, эъроб ғўйиб, ҳулоса, ғўриниклирак адиб чоп адмак”. Демак икки иш мақсад қилинган: матн тасҳиҳи ва эъроб. Кузатишимизга қўра, *матн тасҳиҳи* деганда – “Саботул ожизин”нинг нусхаларини солиштириш, ҳар байтини алоҳида ажратиб рақамлаш; *эъроб* деганда сўзларнинг устига эъробини – қисқа унлиларни ифодаловчи ҳаракатларни қўйиш, масалан, ёзувда *-дин* чиқиш келишиги ифодаланган ўринда, *дол(ڊ)*нинг устига фатҳа ҳаракати қўйиш ва *-дин* нинг *-дан* варианты ҳам борлигига ишора назарда тутилган. [21.6.16]

Кейинги фаслда Шайх Ҳабибуллоҳнинг тариқатдаги силсиласи 28та доира орқали кўрсатилган. Баъзи доиралар атрофида изоҳлар ҳам мавжуд. Аруз илмининг тарихи ва қонун-қоидалари қисқача баён этилган бўлимда “Саботул ожизин” ва “Равнакул ислом” асарларининг вазнлари доира ичида (“Доираи мужталаба”) мундариж этилган. Шунингдек, бу бўлимда “Баҳри байт” ўйини “Жанги байт” деб аталиб, ўйиннинг қоидалари “Саботул ожизин” байтлари мисолида изоҳланган.

“Китобнинг ёзилиш ва луғатлари” деган сарлавҳа остидаги фаслда сўзларнинг ёзилишидаги фарқлар келтирилган: *душди-тушди, ажси-ачиғ, ўлтурди-келтурди, бўлмаз-эрмас, этгач-айлагач...; палагда – лоқ юмутқа, тақи-дағи, тиши-урқочи, қанда-нерада* ва ҳоказо. [21.6.18]

“Саботул ожизин”да мазкур бўлан одамийлар” фаслида матнда номлари тилга олинган тарихий шахслар ҳақида қисқа маълумот берилган ва жумла охирида қандайдир рақамлар ёзилган. Бу сонларнинг нимани англатиши изоҳланмаган. Шунингдек, мукаддимада “Саботул ожизин”да

келган жой номлари, манба ва уларнинг муаллифлари номлари ҳам саналган.

Мукаддима охирида “Саботул ожизин”нинг ушбу нусхасини тайёрлашда истифода этилган саккизта нусха ҳақида хабар берилган ва ҳар нусханинг суратидан намуна илова қилинган. Матндаги айрим сўзларнинг лугати, кенгрок маъноси ўша сўз устида ё остида қисқача изоҳлаб берилган. Матн дона-дона, чиройли насталик хатида битилган бўлиб, рамка ичига олинган. Ҳар байт ва ҳар манзума алоҳида рақамланган. Байтлар сони – 1663та, манзумалар сони – 84та. 292-бетда “Сўфи Оллоёр Эшоннинг мутафарриқа манзумалари” сарлавҳаси остида “Ҳолико” деб бошланувчи муножот билан бирга еттита ғазал келтирилган. [20.6.292]

1991 йил “Саботул ожизин” асарининг тошбосма ва қўлёзма нусхалар асосида эски ўзбек имлосидан табдил этилган иккита нашри эълон қилинди. Ҳар иккала нашр матн табдили қоидаларига жавоб бермайди. Тайёрланган нусхаларда хато ўқилган ёки тўғри ўқилса-да, ифодада ноаниқликларга йўл қўйилган ўринлар керагидан ортик. Албатта, Мустақиллик даврига энди қадам ташланаётган бир пайтда бундай нашрлар халқимиз учун тўхфа бўлди. Лекин муносиб тўхфа бўлди, деб айтолмаймиз.

1993 йил шоир Меликул Ханжарнинг “Вахшивор ва Сўфи Оллоёр” эссеси нашрдан чиқди. Эссе “Вахшивор хусусида”, “Сўфи Оллоёр ким”, “Ҳассос шоир”, “Сўфи Оллоёр ва Машраб”, “Сўфи Оллоёр авлодлари” каби бўлимлардан ташкил топган. Ёзувчи Сўфи Оллоёр ҳақида билганларини битта манбада жамлашга ҳаракат қилган ва бунинг уddасидан чиққан. Эсседа келтирилган маълумотларнинг аксари манбавий асосга эмас, хулосаларда ҳам илмийликдан кўра масалага ҳаёлий-ижодий ёндашув кучлироқ. Шундай бўлиши табиий. Чунки бу китоб муаллифнинг ўзи айтганидек “тарих хусусида ўйлар”дир. [25.6.11]

1997 йилда “Саботул ожизин” асарини оммалаштириш борасида қилинган ишлардан бири – Жалолобод туманидаги Ёрқишлоқ жомеъ масжиди имоми Шамсиддин Ҳожи Мухйиддин ўғлининг “Саботул ожизин” га тузган изоҳли лугатидир. Луғатда 2584та сўзга изоҳ берилган. Сўзлар алифбо тартибда эмас, боблар асосида жойлаштирилган. Шу боис айрим сўзлар такрор келтирилган бўлса-да, матн мазмунидан келиб чиқиб изоҳланган. Луғат таркиби алоҳида сўз, сўз бирикмаси, арабий-форсий изофали бирикмалар, баъзан жумлалардан иборат. [34.6.25]

Мазкур луғатда сўзнинг луғавий маъносидан кўра контекстда келган маъноси эътиборга олинган. Бу луғат тузувчидан Сўфи Оллоёрнинг дунёқараши ва матн табиатидан яхши хабардор бўлишни талаб этган. Ўқувчиларга қулайлик туғдириш мақсадида тузилган бундай луғатларнинг аҳамияти катта.

1997 йил Иноятулло Сувонкулов “Сўфи Оллоёр ва унинг адабий анъаналари” мавзуида докторлик диссертациясини ёклаган. Тадқиқотдан XVII-XVIII асрлар Ўрта Зарафшон воҳасидаги тарихий шароит ва адабий муҳитни аниқлаш, Сўфи

Оллоёр адабий мактаби издошлари ижодини ўрганиш масалалари мақсад қилинган. Диссертация “XVII-XVIII асрлар Ўрта Зарафшон воҳасида тарихий шароит ва адабий муҳит”, “Сўфи Оллоёр ҳаёти ва ижодий фаолияти”, “Сўфи Оллоёр лирикаси”, “Сўфи Оллоёрнинг фалсафий-ахлоқий ва адабий-дидактик асарлари”, “Сўфи Оллоёр адабий мактаби” каби бешта бобни ўз ичига олади. [16.6.56]

Диссертация йўналишини шартли равишда икки қисмга ажратиш мумкин:

– шоир Сўфи Оллоёр ҳаёти ва ижоди билан

боғлиқ тарихий маълумотлар тадқиқи;

– Сўфи Оллоёр адабий мактаби тадқиқи.

Сўфи Оллоёрнинг таржимаи ҳоли ва унинг асарларига оид талқин, ёндашувларда илмий асоснинг заифлиги, изчил мантикий тизимнинг сустлиги кузатилади. Аммо иккинчи қисмда амалга оширилган тадқиқ жараёни бошқачароқ тасаввур уйғотади. Яъни, бу йўналишда адабий мактаб тадрижи борасида қўйилаётган ҳар масалага нисбатан тадқиқотчининг муайян қараши юзага чиққан ва натижада, хулосаларда умумий илмий позиция мавжудлиги намоён бўлган. Масалан, китоблардан китобларга ўтиб келаётган маълумот – “Фавзун нажот” китобининг Сўфи Оллоёрга нисбат берилиши билан боғлиқ масалада тадқиқотчининг муносабатини олиб кўрайлик.

И.Сувонкуловнинг таъкидлашича, “ҳижрий 1299/1882 йилда чоп этилган “Фавзун нажот” китобининг ношири Шайх Сулаймон афанди китобни нашрга тайёрлашда кўп ҳам “камоли диққат” кўрсатмаган. Шундай бўлганда, айти китобнинг 8-саҳифасида “Сирожул ожизин” қўйдум мунга от”, деган сатрларини ўқиб, муаллиф қўйган отни ўзгартирмаган, ҳеч бўлмаганда, Сўфи Оллоёр шундай китоб ёзганми ё йўқми, деб ўйлаб кўрган бўлар эди. Орадан кўп ўтмай ҳижрий 1319/1901-02 йилда мазкур китоб Тошкентда “Фавзун нажот” номи билан нашр этилади. Бу гал ношир Туркия нашрларида мавжуд бўлган китобнинг номи ҳақидаги сатрларни чиқариб ташлайди. Бироқ матн сўнггида: “Тамматил китоб “Сирожул ожизин”, яъни “Фавзун нажот” мин таълифоти Сўфи Оллоёр Бухорий”, деб ёзиб қўяди. Шу тариқа асар Сўфи Оллоёр асари сифатида Туркия ва Туркистонда бошқа ном билан шуҳрат қозонади”. [16.6.38]

Хуллас, изланишлар натижасида тадқиқотчи “Фавзун нажот” китобининг ҳақиқий номи “Сирожул ожизин”, муаллифи XVIII асрнинг иккинчи ярми ва XIX асрнинг бошларида яшаган Дилафгор Каттақўрғонийнинг ўғли Саъдулла Хитойидир, деган хулосага келган.

Сўфи Оллоёрнинг “Саботул ожизин” китобига қизиқиш шу билан тўхтаб қолмади. Балки, шаклан фавкулудда содда бўлишига қарамасдан, мазмуни мантиқан мукамал бу асар аниқ фан мутахассисларини ҳам ўзига жалб этди. 1997 йил “Мовароуннаҳр” нашриётида техника фанлари доктори, профессор З.Афзаловнинг “Саботул ожизин” (шарҳи билан) номли китоби чоп этилди. Сўзбошида айтилишича, мазкур китоб 1893 йил Қозонда чоп этилган нусха ва 1991 йил “Меҳнат” нашриётида босилган матн асосида нашрга

тайёрланган. 3.Афзалов томонидан тайёрланган “Саботул ожизин”нинг бу нусхаси ҳам матн табдили жиҳатидан матншунослик қоидалари талабига жавоб бермайди. Аввало, тайёрланган матн

ишончли эмас. Бунинг устига эски ўзбек ёзуvidан жорий алифбога ўгиришда кўпгина сўзлар нотўғри ўқилган. Шарҳ хусусида гапириладиган бўлса, байт мазмунини битта жумлада ҳозирги тилга мослаштириш шарҳ дейилмайди. Балки буни “Саботул ожизин”га энди қизиқаётган, таҳсилнинг ибтидоий босқичида бўлган ўқувчиларга бошланғич лугат сифатида тақдим қилиш мумкиндир, эҳтимол.

Учинчи минг йилликнинг бошланиши Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросини, хусусан, “Саботул ожизин” асарини ўрганиш жиҳатидан маҳсулдор давр бўлди. Ўтган ўн уч йил давомида бу мавзуда бир нечта илмий-фундаментал, монографик тадқиқотлар амалга оширилди. Қуйида мазкур тадқиқотлар ва уларнинг натижаларини юқоридагидек, хронологик кетма-кетликда баён этамиз.

2001 йил Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси нашриёти томонидан филология фанлари доктори, профессор Шўхрат Сирожи-диновнинг “Сўфи Оллоёр илоҳиёти” номли монографик тадқиқотнинг биринчи қисми нашр қилинди. Ушбу тадқиқот Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросига қизиқиш янада ортаётганидан ва уни ўрганишда янгича муносабат шаклланаётганидан дарак эди.

“Сўфи Оллоёр ҳаёти ва илмий-адабий мероси”, “Сўфи Оллоёр ва давр”, “Сўфи Оллоёр буюклигининг сири” каби учта боб ва якуний хулосани ўз ичига олган мазкур монографик тадқиқотда биринчи марта Сўфи Оллоёр таржимаи ҳоли яхлит тизим доирасида шакллантиришга ҳаракат қилинган, Сўфи Оллоёр шахси ўзи яшаган давр билан боғлиқда ўрганилган, хусусан, XVI-XVIII аср оралиғидаги маънавий муҳит, сўфийлик тариқатлари ижтимоий нуқтаи назардан текширилган.[15.6.45] Таҳлил йўналиши кўпроқ ижтимоий ўзанда кечгани учун ҳам “Сўфи Оллоёр илоҳиёти” китобининг биринчи қисми “Жамият ва бурч” деб номланган. Ҳақиқатан ҳам зиёли инсоннинг зиммасида бузулганни тузатиш, ислоҳ этиш вазифаси бор. Қолаверса, бу инсоннинг инсон олдидagi бурчи. Лекин инсоннинг Яратувчиси олдидagi ҳаққи ҳар нарсадан улуғ. Шунинг учун Сўфи Оллоёр шахсини зиммасига фақат ижтимоий вазифалар юклатилган буюк ислоҳотчи сифатида таниш камлик қилади. Сўфи Оллоёр “Кел, э ошиқ, кўнглини айлагил бир”, “Кел, э зоҳид, ўзингни айлагил хок”, “Кел, э банда, ўзингни сол Худога” дер экан, аввало, бу унинг ўз-ўзига мурожаатидир. Демак, мусулмон инсон учун, айниқса, олим мусулмон учун бош масала – ўзни ислоҳ қилиш, ўзи билан Яратувчиси ўртасидаги алоқани мустаҳкамлашдир.

XVII-XVIII аср туркий тили хусусиятларини намоён этган “Саботул ожизин” асари луғавий бойлигини ўрганиш ўзбек тили тараққийотининг шу давр босқичига хос жиҳатларини ёритишда муҳим

аҳамиятга эга. Шу маънода 2001 йили тилшуносликда “Саботул ожизин” асари лексикаси” мавзuida номзодлик диссертацияси ёқланди. Диссертацияда асар лексикасининг луғавий қатлами, мавзуй гуруҳлари, маъно ҳамда услубий хусусиятлари таҳлилга тортилган, асар матнидаги сўзларнинг тўлиқ индекси тузилган. [33.6.28]

“Сўфи Оллоёр “Саботул – ожизин” асарининг маърифий йўналиши ва бадиияти” (2002й.) деб номланган номзодлик диссертациясида “Саботул ожизин”нинг маънавий йўналиши ва бадииятини ўрганиш мақсад қилинган. Диссертант ўз тадқиқотида академик Б.Валихўжаевдан шундай иқтибос келтиради: “Сўфи Оллоёрнинг асарлари, хусусан, “Саботул ожизин”и Шарқ адабиётининг мумтоз вакиллари бўлмиш Низомий Ганжавий, Хусрав Деҳлавий, Абдурахмон Жомий ва Алишер Навоий ижодиётларидаги “Махзанул асрор”, “Матлаъул анвор”, “Тухфатул ахрор”, “Ҳайратул аброр” дostonларидан илҳомланиш натижасида майдонга келиб, унинг тузилишида(мақолот, ҳикоят, масаллар) ҳам, ижтимоий ва ахлоқий муаммоларнинг ўртага қўйилишида ҳам умумийлик кўзга ташланади”. [6.6.14]

“Саботул ожизин”нинг ғоявий руҳи ва шоир маҳорати” деб номланувчи биринчи бобнинг ҳар учала фаслида иқтибосдаги фикрни асослашга уринилган. Лекин афсуски, ишда келтирилган мисоллар Б.Валихўжаев айтган тўғри ва ниҳоятда чуқур фикрни исботлашга саёзлик қилган. Диссертациянинг “Сўфи Оллоёр шеъриятига хос бадиий тасвир” деб номланувчи иккинчи боби тўла равишда “Саботул ожизин”да қўлланган бадиий санъатларни шунчаки санашдан иборат бўлиб қолган. Асарнинг бадиияти ҳар битта бадиий санъатга мисол келтириш билангина белгиланмайди. Мумтоз адабий матнни, нафақат бадиий тасвир воситалари ҳақидаги *бадиъ* илми, балки гапнинг ҳол талабига мослиги ҳақидаги *маоний* ва ифода йўллари ҳақидаги *баён* илми қоидалари асосида ўрганилсагина, бадиияти очилган бўлади.

Манбашунос олим Сайфиддин Сайфуллоҳнинг “Маслакул муттақин” таҳлилига бағишланган “Фатво ва тақво китоби” деб номланган мўъжаз рисоласи 2005 йил нашрдан чиқди. Рисолада Сўфи Оллоёрнинг қисқача таржимаи ҳоли, “Маслакул муттақин” асарининг ёзилиш сабаблари ва айрим ҳикоятлардан парчалар келтирилган.

2005 йил Мирзо улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий Университети ва Эрон Республикасининг Ўзбекистондаги элчихонаси Маданият ишлари ваколотхонаси ташаббуси билан Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросини ўрганишга бағишланган Халқаро илмий анжуман уюштирилди. Халқаро илмий анжуман материаллари “Ал-Худо” ва “Мовароуннаҳр” нашриётлари томонидан “Сўфи Аллоҳёр” номли тўпلامда жамлаб, чоп қилинди. Тўпلامда “Сўфи Оллоёр мутасаввиф адиб”, “Саботул ожизин”да ақида масалалари талқини”, “Авлод тарбияси”, “Сўфи Оллоёр Хожа Аҳмад Яссавий ҳақида”, “Саботул ожизин”да илм тарғиби,

шунингдек, “Ҳажнома” ва “Махзанул мутеъин” асари ҳақида янги маълумотлар” каби ва бошқа мавзуларда ўн тўртта муаллифнинг илмий мақолалари ўрин олган. Табиийки, анжуманнинг уюштирилиши ва унинг амалий натижаси ўлароқ тўпламнинг чоп қилиниши Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросини ўрганишда муҳим қадам бўлди. [24.6.48]

Бу қадамнинг давоми сифатида 2007 йил “Саботул ожизин”нинг ЎзРФА ШИ фондида сақланаётган, турли даврларда кўчирилган 94 та қўлёзма, 61 та тошбосма ва шахсий кутубхоналарда мавжуд матнларни ўзаро қиёслаш натижасида тайёрланган нусхаси нашрдан чиқди. Китобнинг “Сўз боши ўрнида” сарлавҳали муқаддимасида мазкур нусханинг юзага келиш жараёни ҳақида батафсил маълумот берилган.

2007 йил “Фан” нашриёти номи билан “Сўфи Оллоёр” жамғармаси раиси Равшан Мирзаевнинг “Сўфи Оллоёрга замон боқажак” рисоласи чоп этилди.[10.6.57] Асли касби шифокор бўлган муаллиф Сўфи Оллоёр ҳаётига оид маълумотларни бир неча публицистик мақолаларда тўплаган. Тарихий йўналишда ёзилган рисоладаги маълумотлар кўпроқ оғзаки манбаларга асосланган. Тўғри, китоб охирида 17 та фойдаланилган адабиётлар рўйхати келтирилган. Лекин улардан бирортаси бирламчи манба ҳисобланмайди. Шунинг учун хулосаларда илмий аниқликдан кўра тахминга суянилган ўринлар кўпроқ.

2008 йили Қозон давлат университети Татар адабиёти кафедрасида “Сўфи Оллоёр ижоди ва унинг татар адабиётидаги аънаналари” (Творчество Суфи Аллаяра и его традиции в татарской литературе) мавзuida номзодлик диссертацияси ёқланди.[31.6.40] Диссертациянинг биринчи боби “Сўфи Оллоёр ижоди” деб номланиб, унда шоирнинг ҳаёт йўли ва ижодий мероси ҳақида сўз борган. Боб тўла равишда Тожуддин Ёлчикул ўғлининг “Рисолаи Азиза”даги маълумотлар асосида шакллантирилган. “Тожуддин Ёлчикул ижодий англамида Сўфи Оллоёр” (Суфи Аллаяра в творческом сознании Тажетдина Ялчыгула) номи иккинчи бобда “Рисолаи Азиза” асари ва унинг муаллифи атрофида ўрганилган. “Сўфи Оллоёр ижоди унинг издошлари асарларида” деб номланувчи учинчи бобда татар адабиётида Сўфи Оллоёр аънаналарини давом эттирган ижодкорлар фаолиятига эътибор қаратилган. Жумладан, Абдурахим Ўтуз Имоний (1754-1834), Ғолий Чўқрий, Салоҳиддин Салимий, Шамсиддин Закий (1821-1865), Қаййум Носирий (1825-1902), Ҳалима Бектемир кизи (1876-1906), Мажид Ғофурий (1880-1934) каби ижод аҳллари ўз асарларида Сўфи Оллоёр адабий аънаналарига эргашганлиги таъкидланган.

Тадқиқот “Саботул ожизин” асарининг татар адабиётида оммалашув жараёнини акс эттирувчи муҳим манбадир. “Рисолаи Азиза” шарҳи бу жараённинг бошида тургани учун ҳам ишда асосий урғу мазкур асарга қаратилгани бежиз эмас.

“Саботул ожизин” ва “Рисолаи Азиза” асарларини биргаликда ўрганиш татар-бошқирд

адабиёти “оллоёршунос”лигида аънана тусини олган дейилса, муболага бўлмайди. 2009 йил “Сўфи Оллоёрнинг “Саботул ожизин” ва Тожуддин Ёлчикулнинг “Рисолаи Азиза” асарларининг лингвотекстологик ўзига хосликлари” (Лингвотекстологические особенности произведений “Сабат ал-гаджизин” Аллаяра Суфи и “Рисала-и Газиза” Т.Ялсыгулова) мавзuidaги номзодлик иши бунга яққол далилдир. [8.6.35]

Диссертациянинг “Сўфи Оллоёр матнлари ва Тожуддин Ёлчикулнинг “Саботул ожизин” ва “Рисолаи Азиза” нашрларидаги графофонологик фарқлар ва морфологик вариантлар” (Графофонологические различия и морфологические варианты текстов Аллаяра Суфи и Тажетдина Ялсыгулова в изданиях “Сабат ал-Гаджизин” и “Рисала-и Газиза”) номи биринчи бобида “Рисолаи Азиза” шарҳининг турли нашрлари ўзаро қиёсланган.

“Сўфи Оллоёрнинг “Саботул ожизин” ва Тожуддин Ёлчикулнинг “Рисолаи Азиза” асарларининг лингвотекстологик таҳлили” (Лингвотекстологический анализ произведений “Сабат ал-гаджизин” Аллаяра Суфи и “Рисала-и Газиза” Тажетдина Ялсыгулова) деб номланган иккинчи бобда муқоясада юзага чиққан фарқлар таҳлилга тортилган.

Учинчи боб “Саботул ожизин” ва “Рисолаи Азиза” асарларидаги лексик тафовутлар талқини” (Толкование лексических различий произведений “Сабат ал-гаджизин” и “Рисала-и Газиза”) деб номланган. Бу бобда асосий матндаги ҳикоятларнинг қурилиши ва уларга берилган шарҳлар илмий тасниф қилинган.

Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросини ўрганиш тарихида ҳар иккала диссертация ўз ўрнига эга. Аммо, тилшунослик йўналишида қилинган мазкур тадқиқотнинг олдингисидан афзаллиги шундаки, тадқиқ жараёни асосий ўзандан узоқлашмаган – таҳлил матн доирасида кечган. “Саботул ожизин”нинг фонетик ва орфографик жиҳатлари бўйича билдирилган тарихий аспектдаги фикрлар ҳам қатъий матн воситасида изоҳланган.

И.Сувонкуловнинг 2011 йил СамДУ босмахонасида чоп қилинган “Кўзинг ибрат била оч” китобини шартли икки бўлимга ажратиш мумкин. Аввалги бўлим Сўфи Оллоёрнинг ҳаёти, ижоди ҳақидаги маълум ва машҳур хабарлардан таркиб топган. Кейинги бўлимда Сўфи Оллоёрга нисбат берилган ғазаллардан намуналар эълон қилинган. Шунингдек, мазкур бўлимда форсийда битта муножот, битта мухаммас ва “Саботул ожизин” байтларидан намуналар келтирилган. Китоб охирида қисқача луғат илова қилинган. [16.6.13]

2011 йил “Мухаррир” нашриётида учта китобдан иборат “Саботул ожизин” шарҳининг 1-китоби “Сўфи Оллоёр ҳикоятлари” номи остида нашрдан чиқди. Насрий баён сифатида тақдим этилган бу китобда юқорида келтирилган шарҳлардаги турлича тартиблар муайян тизимга солинган. “Саботул ожизин”даги ҳикоятлар асосида қилинган бу шарҳнинг ўзига хос жиҳати, ҳикоятлар

аввалида манзума характери очувчи кириш сўзга ўрин берилиб, изоҳ давомида ҳикоя воқелигидаги айрим тарихий шахсларнинг сийрати келтирилган. Ҳикоят хотимасидаги муаллиф хулосалари матн доирасида кенгайтириб изоҳланган, уларга бугуннинг ўқувчиси нуқтаи назаридан келиб чиқиб, муносабат билдирилган.

2012 йил “Муҳаррир” нашриётида “Саботул ожизин” – илмий-адабий манба” номли ўқув қўлланма чоп қилинди. Ўқув қўлланмада матн тарихини тиклаш билан боғлиқ муаммолар, илмий-танқидий матн тузиш амалиётига оид кўп нусхали қўлёзма ва тошбосма китобларнинг қиёсий-таснифий таҳлили, илмий-маърифий асарларни адабий манбашунослик нуқтаи назаридан ўрганиш ва уларнинг адабий манба сифатидаги мақомини белгилаш тамойиллари каби масалалар “Саботул ожизин” матни асосида ёритилган. Қўлланма адабий манбашунослик ва матншунослик, адабиётшунослик ва тилшунослик ихтисослиги бўйича таълим

олаётган бакалаврият ва магистратура талабаларига мўлжаллангани учун ҳар бўлим охирида мавзу юзасидан савол ва топшириқлар тузилган. Шунингдек, китоб охирида материалларнинг қай даражада ўзлаштирилганини аниқлаш ва шу асосда талабалар билимини баҳолаш учун 100 саволдан иборат назорат тестлари илова қилинган.

Умуман, Сўфи Оллоёр илмий-адабий меросининг икки юз йиллик ўрганилиш тарихи бўйича юқорида қилинган таҳлил натижаларидан шундай хулосага келиш мумкинки, “Саботул ожизин” асари кўпгина олимлар томонидан турли аспектда ўрганилган бўлишига қарамасдан, тадқиқотларда илмий далиллардан кўра тахминий мулоҳазаларнинг кўплиги, талқинларнинг аксар ҳолда нуқсонли матнга асослангани, натижада хатолар кетидан хатолар содир этилгани кузатилди. Демак, кўп нусхали ҳар қандай қадимий манба бўйича амалга оширилиши лозим тадқиқотлар, ҳоҳ адабиётшунослик, ҳоҳ тилшунослик йўналишида илмий-танқидий матн асосида олиб борилиши керак.

бўлсин, қатъий равишда ишончли ва мукамал

АДАБИЁТЛАР:

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ // Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. 7-том. – Тошкент: Ўзбекистон, 1998. –Б.132-155.
2. Каримов И.А. Юсак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008, – 176б.
3. Каримов И.А. Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор. – Тошкент: Ўзбекистон, 2010. – 40б.
4. “Тазкираи Абдулматлаб Фаҳмий” Ўз ФАШИ, Қўлёзмалар фонди, Р-2331-1, 96-10б
5. Абдуллаев В. Ўзбек адабиёти тарихи. –Т.: Ўқитувчи, 1980. –344 б.
6. Аллаёрова Н. «Саботул-ожизин» асарининг маърифий йўналиши ва бадиияти: филол. фан. ном. дисс. СамДУ, 2002;
7. Аллаярова С.Н. Фалсафий герменевтиканинг методологик жиҳатлари. фал. фан. ном. дисс. автореф. Т.: 2010, 26 б.
8. Ильясова Г.Р. "Лингвотекстологические особенности произведений "Сабат ал-гаджизин" Аллаяра Суфи и "Рисала-и Газиза" Т. Ялсыгулова", автореферат дисс. кан. фил. наук. /элек. вер. 4 стр.
9. Каттақўрғон: кеча ва бугун". /Муаллифлар гуруҳи. Самарқанд, 1994
10. Мирзаев Р. Сўфи Оллоёрга замон боқажак. Т., “Фан”, 2007, 57-бет.
11. Саййид Муҳаммад ибн Охунд Қози Камол. Тухфатул аҳбоб. ЎзРФА ШИ, қўлёзмалар фонди, № 4400.
12. Саййид Ҳабибуллох ибн Саййид Яхёхон. Ҳидоятут толибин шарҳи Саботул ожизин. Босма. Покистон-Лохур, – 1388/1968. – 226 б.
13. Саййид Ҳабибуллох. “Ҳидоятут толибин”. “Тошкент ислом университети” нашриёт-матбаа бирлашмаси, Т., 2009, 20-21-бетлар.
14. Салоҳиддин Салимий. Иршодул оъизин. Босма. Қозон, “Матбаъи Каримийа”, – 1910. – 228 б.
15. Сирождидинов Ш. Сўфи Оллоёр илоҳиёти. Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси нашриёти, Т., 2001, 9-бет.
16. Сувонкулов И. Сўфи Оллоҳёр ва унинг адабий анъаналари, док. дисс. автореферати, Т., 1997, 13-бет
17. Сўфи Оллоёр. Маслакул муттақин. ЎзРФА ШИ, қўлёзмалар фонди, инв. № 320, XIX аср, 256 вар.
18. Сўфи Оллоёр. Махзанул мутеъин. ЎзРФА ШИ, қўлёзмалар фонди, инв. № 4982, 1225/1810, 546 вар.
19. Сўфи Оллоёр. Муродул орифин. ЎзРФА ШИ, қўлёзмалар фонди, инв. № Р 6327, кўч.й. 1166/1753, 154 вар.
20. Сўфи Оллоёр. Саботул ожизин. Босма. //Шайх Муҳаммадсаид Туркистоний таҳқиқи. “Ат-тараккий”, Дамашқ, –1967. –159 б.
21. Сўфи Оллоёр. Саботул ожизин. Босма. Техрон, “Ал-мактабатул исломийа”, Гунбади кобус–Ҳожи Тиллоий, – 1408/1988. – 359 б.
22. Сўфи Оллоёр. Саботул ожизин. Россия фанлар академиясининг Шарқ қўлёзмалари институти (Санкт-Петербург) фонди, қўлёзма, инв. № А1057, кўчирилган йили – 1194/1780. – 72 вар.
23. Тожуддин Ёлчикул. Рисолаи Азиза. №158, тошбосма, 1858, Қозон, 3-бет.
24. Тўплам. Халқаро илмий анжуман материаллари, Техрон–Тошкент, 2005, 39-47-бетлар.
25. Ханжар М. Вахшивор ва Сўфи Оллоёр. “Жайхун”, Термиз–1993, 11-бет.
26. Ҳамроева Д. “Тазкираи Мажзуб” манокибига тарихий ёндашув// Адабиёт кўзгуси, 2009, 11-сон, 33-бет
27. Сувонкулов И. Қўзинг ибрат била оч. Самарқанд, 2011, 106 бет.
28. “Рисолаи Азиза”– “Саботул ожизин” шарҳи. Тузувчи – Ҳасанов Б. Т., 2000й. 3-бет.
29. Зоҳидов Р. “Сўфи Оллоёр ҳикоятлари”. Т.: Муҳаррир, 2011, 141бет.
30. Зоҳидов Р. Саботул ожизин – илмий-адабий манба”. Т.: “Muharrir”, 2012, 83бет.
31. Маханова Р. “Творчество Суфи Аллаяра и его традиции в татарской литературе”: дисс. кан. фил. наук. Казань–2008.
32. Сўфи Оллоёр. Саботул ожизин.//Нашрга тайёрловчи: Р.Зоҳидов, Т., “Санъат журнали” нашриёти, 2007й.
33. Зоҳидов Р. «Саботул-ожизин» асари лексикаси:; фил. фан. ном. дисс. Т.: 2001
34. Шамсуддин Мухйиддин. “Сўфи Оллоёрнинг “Саботул ожизин” асарига изоҳий луғат. Жалолобод, 1997й.

РЕЗЮМЕ

В статье анализировано двухсотлетнее изучение научно-литературного наследия Суфи Аллаяра в историческо-хронологическом аспекте.

Ключевые слова: *достоверность источника, иршодул аизин, основа веры, сличение текста.*

RESUME

This article is devoted to the problem of a two hundred year study of scientific and literary heritage of Sufi Allah Yar the in historically-chronological aspect.

Keywords: *the accuracy of the source, Irshodul aizin, the foundation of faith, comparison of the text.*

